

EVROPA POSLE PARIZA

U Parizu je 11. i 12. novembra održan veliki samit svetskih lidera, povodom stote godišnjice Prvog svetskog rata. Ključne poruke tog samita, koje su uputili francuski predsednik Emanuel Makron, nemačka kancelarka Angela Merkel i generalni sekretar UN Antonio Guterš, u domaćim medijima ostale su u senci rasporeda sedenja na otvaranju ceremonije. Kakve su poruke evropski lideri poslali, da li su njihovi pozivi na suprotstavljanje nacionalizmu, rasizmu i povratak principima mira i solidarnosti iskreni i realni, za "Vreme solidarnosti" razmatraju Ivan Milenković, Sofija Mandić, Vladimir Đurić, Andrea Jovanović, Nikola Burazer, Stefan Aleksić i Nemanja Rujević.

O POJMU

Prinuda na solidarnost

Iz sukoba s realnošću, međutim, do sada niko nije izašao kao pobednik, uprkos impresivnim pokušajima. Zbog toga se problem solidarnosti u međudržavnim odnosima uvek postavlja na simboličkoj ravni i uvek znači poziv na uspostavljanje kriterijuma i načela

Da li je solidarnost politički fenomen ili je izvan politike te se političko delovanje saobražava zahtevima solidarnosti, odnosno, tome nasuprot, od solidarnosti odstupa, dilema je koja proističe iz neodređenosti samoga pojma. Solidarnost se, naime, opire jednoznačnosti i definisanju. S jedne strane, intuitivno shvatamo da solidarnost nije ni politički ni pravni pojam – niko nas ne može prinuditi na solidarnost, kao što nas niko ne može naterati da budemo poštteni ili hrabri – a opet, s druge strane, vidimo da solidarnost ne funkcioniše bez političko-pravne intervencije. Ako bismo se prepustili solidarnosti kao takvoj, pouzdajući se u čovečnost ljudi i njihovu dobrotu, brzo bismo skončali i kao pojedinci i kao zajednica. Utoliko je solidarnost u međudržavnim (unutarevropskim) odnosima još nejasniji sklop nego solidarnost između pojedinaca ili solidarnosti unutar jedne države. Međunarodni odnosi, naime, nikada nisu bili smešteni u tako čvrst zakonski okvir kakav postoji unutar suverenih država, te međunarodno pravo, lišeno legitimne sile (monopola na fizičku prinudu) koja bi jemčila njegovo sprovođenje, nije u stanju da nametne čak ni rudimentarne oblike solidarnosti među državama. Neretko su i prirodne katastrofe – zemljotres, poplava, cunami – prilika za političke igre, pa će ugrožena zemlja, ponekad, da odbije pomoć države koja se vodi kao neprijateljska, ili će mala zemlja moćnoj državi pogođenoj katastrofom da uputi simboličku pomoć kao politički znak. Ali ako stvar već stoji tako, zar prinuda na solidarnost nije oksimoron, spoj pojmova koji se uzajamno isključuju, jer solidarnost se definiše upravo odsustvom prisile: solidarišeš se ne zato što moraš, već zato što je to nalog ljudskosti. U formi paradoksa, koji je konstitutivan za pojam solidarnosti, može se reći da solidarnost, istovremeno, pripada političko-pravnim tokovima (čemu, inače, pravno regulisanje solidarnosti?) i ne pripada im (ukoliko je solidarnost vrlina, ona se ne može propisati pozitivnom pravnom normom te, eventualno, pripada moralnoj sferi i moralnim normama).

Piše: **Ivan Milenković**

Filozof i urednik Trećeg programa Radio Beograda

INTERES ILI SOLIDARNOST?

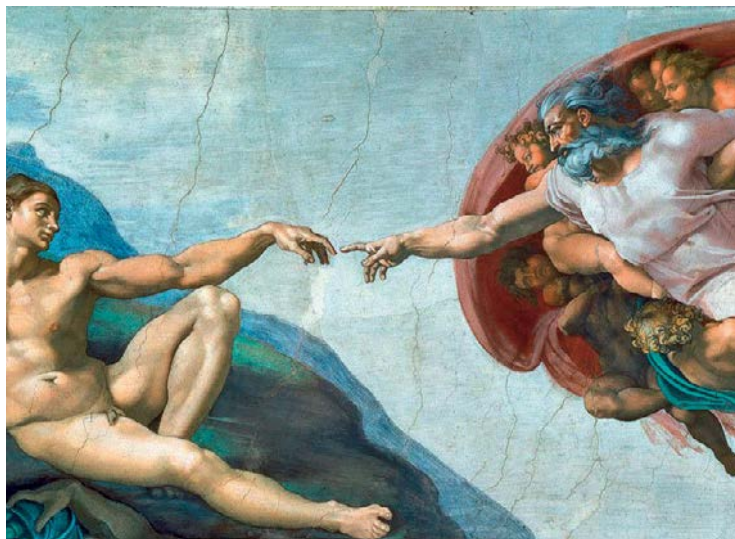
Solidarnost je postupanje, svetonazor ili stav koji ne polazi od pukog interesa za sebe, već uzima u obzir interes grupe ili zajednice, te sopstveni (kratkoročni) interes podređuje (dugoročnom) interesu grupe. Solidarnost obrazuje grupu i zbog toga je uvek politički fenomen. Na taj način se i sam pojam interesa menja, dobija složenu, racionalnu, političku dimenziju: ukoliko sopstvenu udobnost i egoističnost, u nekom trenutku, ostavim po strani ili je uložim u delovanje grupe, ta će mi se nesebičnost,

u procesu političke ekonomije solidarnosti, možda vratiti. Ideja penzije (mirovine), recimo, oslanja se na tu vrstu racionalnosti: zarad budućnosti odričem se čitavog kolača koji mi pripada. Ako se solidarišem sa starijim sugrađanima, isti će mehanizam važiti i za mene u starosti. Ukoliko, pak, stvar stoji tako s pojedincima, to još više važi za suverene, pa čak i manje suverene države: šta je to što bi jednu državu nagnalo na solidarnost, a da njen postupak, čak i ako je vođen interesom, postane autonoman, dakle, postane vrednost za sebe, koja dobija političko-pravni okvir? Međunarodna solidarnost – kao u slučaju razornih zemljotresa, recimo – značila bi da se jedna grupa, odnosno jedna zajednica, odrekne dela svoje udobnosti i svojih interesa zarad dobrobiti druge zajednice, bez ikakvog jemstva da će joj se takvo postupanje vratiti istom ili sličnom merom. (Da li je, međutim, namera ovde uopšte bitna kategorija, onako, recimo, kako je motiv bitan u krivičnom pravu? Da li je uopšte važno iz kojih pobuda neko pruža pomoć ugroženom pojedincu, ugroženoj grupi ili državi?) Na ovom mestu nailazimo na osnovnu razliku između pojedinačne, unutardržavne i međunarodne solidarnosti: ako je ideja penzije, unutar suverene države, kao ideja proistekla pre svega iz solidarnosti sa starijim sugrađanima, dâ pretočiti u zakonsku obavezu, na međunarodnom planu, za sada, nije zaživela takva mogućnost u jakoj meri. I ponovo problem: očigledno je da bez zakonske regulative i bez sile koja bi stajala iza ideje solidarnosti, u kojem god obliku da se ona ukaže, solidarnost ostaje plemenita ali nedelotvorna zamisao, koja do eventualnog ostvarenja do-

lazi samo ukoliko se usklade interesi suverenih država. U osnovi, na ideju solidarnosti može se primeniti politička fikcija Tomasa Hobsa o prvobitnom stanju i izlasku iz tog stanja: strah od smrti i nasilje je, piše Hobs u svojoj slavnoj paraboli o nastanku političkih zajednica, prinudio ljude da se odreknu apsolutne slobode pretpolitičkog stanja, kada je svako bio vuk svakome, što znači da se odreknu i proizvoljnog sporovođenja pravde, svoje egoističnosti i razobručenog nasilja, te da uđu u savez sa drugim ljudima zarad odbrane od drugih grupa i zarad organizovanja zajedničkog života. I u hobsovskoj koncepciji solidarnost ostaje nepolitička kategorija, odnosno solidarnost se računa tek kada dobije politički oblik, tek kada grupa ljudi počne da deluje kao grupa i tako se, zahvaljujući delovanju, uspostavi kao politička veličina. Čak i Evropska unija, koja od Evrope pravi političku tvorevinu kakva nikada ranije nije postojala i koja teži modelu suverene države, nije u stanju da se efikasno suprotstavi članicama koje ne pokazuju dovoljno osetljivosti za ideje solidarnosti i koje bi, potom, nekada, mogle da se pretoče u zakonske odredbe. To je tako jer solidarnost izmiče postojećim mehanizmima političkog odlučivanja.

SIMBOLIZOVANJE IZBEGLICA

Izbeglička kriza, možda bolje nego bilo koji drugi motiv, odlično pokazuje sve zaplete sa solidarnošću, naročito zato što su ulozili izbegličke krize, više nego bilo šta drugo, simboličkog karaktera, što znači da ne proističu iz pukog susreta s realnošću, već se kreću na ravni opštosti i principa. Broj prisilnih izbeglica koje bi, u ovom trenutku, želele da zatraže azil u Evropi, gotovo je zamearljiv u odnosu na broj stanovnika Evropske unije, te je stvarna opasnost od izbeglica – kao da se radi o okupacionim trupama, a ne o ljudima bespomoćnijim i nezaštićenijim od dece – gotovo nepostojeća, ali su otpori prema izbeglicama takvi da se mogu razumeti jedino na simboličkoj ravni. Argumenti koji se nude protiv solidarnosti s izbeglicama ne mogu da izdrže ni elementarnu racionalnu proveru – dovoljno je čak i površno oslušnuti govor mađarskog premijera Viktora Orbana ili poljski zvanični diskurs – odnosno nalaze se u ravni simboličkog, ali proizvode učinke kao da je reč o čistoj stvarnosti.

Ovde je filozofska intervencija nužna: simboličko nije odvojeno od realnog, još manje mu je suprotstavljeno. Realno svoju realnost zadobija samo ako i samo kada prođe kroz simboličku obradu, otprilike onako kako hrana postaje hranljiva ne u sirovom obliku, već kada se svari. Realnost postaje realna kada shvatimo njena značenja. Dotle, ona je tek skup nepovezanih elemenata. Simbolizovanje je proces uopštavanja nužan za funkcionisanje realnog, pokazivanje veze između raznorodnih elemenata. Ali simbol, kao nekakav jezičak na vagi realnosti, može da prevagne na jednu ili na drugu stranu: izbe-

glica može da postane neprijatelj, kao u Mađarskoj, može da bude neutralni prolaznik, kao u Srbiji, ili osoba čiji će se status razmotriti kao, na primer, u Finskoj. Sve tri mogućnosti, zapravo, konstituišu stvarnost i tumače je. Izbeglica oslobođena konteksta, na primer, postaje stranac i pretnja. Nacistička propaganda je Jevreje lišila konteksta (od-

vojila ih je od veze sa realnošću) i pretvorila u gamad, zveri i čudovišta koje, kao što je poznato, valja istrebiti. Ona je Jevreje simbolički odvezala od realnosti. Ako se, kao što pokazuju ovi slučajevi, stvar zadrži samo na simboličkoj ravni, ako, recimo, nikakvu realnost ne poseduju tvrdnje da su izbeglice uglavnom kriminalci koji dolaze da uzmu naše poslove, da siluju naše žene i muškarce, te da potisnu našu religiju, onda simboličko dolazi na mesto realnog, deluje umesto njega i suprotstavlja mu se. Iz sukoba s realnošću, međutim, do sada niko nije izašao kao pobednik, uprkos impresivnim pokušajima.

Zbog toga se problem solidarnosti u međudržavnim odnosima uvek postavlja na simboličkoj ravni i uvek znači poziv na uspostavljanje kriterijuma i načela. Ako je pružanje gostoprimstva ljudima kojima, u njihovim zemljama, preti opasnost od smrti, torture ili gladi, uza sve uslovnosti koje gostoprimstvo nosi sa sobom – osećaj se kao kod svoje kuće pod paradoksalnim uslovom da poštuješ kućni red moje kuće – onda je to, istovremeno, i poziv na promišljanje mogućnosti solidarnosti. Onda je to i prilika da se iznova podsetimo republikanskog načela vaspitanja kao učenja slobode kroz ograničenja i samoograničenja. Utoliko je zaključak da se jedina politička zajednica nikada ne prepusta solidarnosti – jer od toga nema vajde – nego se solidarnosti uči. Solidarnost nije posisana s majčinim mlekom, već je učinak dugog, ponekad mukotrpnog suočavanja sa sobom.

EVROPSKO JEDINSTVO PRED ISKUŠENJIMA

Vraća se li se točak istorije unazad

Ono što je u ovom trenutku krize važno jeste da se ojača narativ o Evropskoj uniji kao o mirovnom projektu

Na stogodišnjicu Dana primirja u Prvom svetskom ratu 11. novembra, lideri gotovo svih evropskih zemalja okupili su se u Parizu kako bi obeležili ovaj istorijski jubilej. Za razliku od nekih drugih ratnih jubileja, u kojima zemlje pobednice slave svoje pobeđe, obeležavanje stogodišnjice primirja prošlo je u sasvim drugačijem tonu. Prisutni su bili – rame uz rame – predstavnici država pobednica i država poraženih, kao i onih zemalja koje u ovom ratu nisu učestvovala ili čak nisu u to vreme ni postojale. Poruka je bila jasna. Umesto pobeđe u ratu, u Parizu se obeležavao mir, a umesto razlikovanja između pobednika i poraženih, ukazivalo se na naučene lekcije iz prošlosti i opasnosti koje prete od nacionalizma kao takvog.

Dan ranije, francuski predsednik Emanuel Makron i nemačka kancelarka Angela Merkel zajedno su posetili Kompenjsku šumu i čuveni vagon u kome je 1918. potpisano primirje u Prvom svetskom ratu, a zatim 1940. i kapitulacija Francuske u Drugom. Dvoje zvaničnika su pokazali veliku prisnost tokom ove ceremonije, čime je ukazano na važnost francusko-nemačkog jedinstva za budućnost Evrope. Ova simbolička poruka ose Makron-Merkel, viđene od strane mnogih kao ključne za opstanak Unije, uskoro je dobila i praktičnu dimenziju. Nakon što je francuski predsednik pozvao na stvaranje Evropske vojske, nemačka kancelarka je u Evropskom parlamentu podržala njegovu ideju, rekavši da je njeno stvaranje garant da “novog rata u Evropi više nikada neće biti”.

Uzimajući u obzir razmere tragedije koju je za Evropu predstavljao Prvi svetski rat, ove poruke su bile sasvim adekvatne i došle su u pravom trenutku. Dok su, sa jedne strane, globalni odnosi sve zaoštreniji i sve je više onih koji veruju da je veći ratni sukob neizbežan, Evropska unija se danas suočava sa izazovima koji dovode u pitanje samo njeno postojanje.

U diskusijama o Evropskoj uniji često se gubi iz vida važnost evropskih integracija za sudbinu Evrope. Bez obzira na kompleksnost briselske birokratije, često nera-

Piše: **Nikola Burazer**

Programski direktor
Centra savremene politike
i izvršni urednik portala
European Western Balkans

zumljivu terminologiju ili veliku pažnju posvećenu pravnim i ekonomskim pitanjima, Evropska unija je, pre svega, mirovni projekat. Poučena iskustvom besmislene klaničice koju je predstavljao Prvi svetski rat, kao i globalne tragedije koju je izazvao Drugi, Evropa nije imala drugog načina da izbegne geopolitičku marginalizaciju i nove ratne tragedije bez stvaranja integrativnih mehanizama kojima će se prevazići partikularni nacionalni interesi.

SEVER I JUG

Evropska unija se danas nalazi pred brojnim izazovima, od kojih neke možemo sasvim opravdano nazvati krizama. Prvo su finansijska i dužnička kriza izazvale ozbiljne rascepe između država članica, grubo rečeno – na bogati sever i siromašni jug, odnosno države dužnike i države poverioce. Iako se najpesimističnije pretpostavke o efektima ove krize nisu ostvarile, budući da su preživeli netaknuti i Evropska unija i evrozona, ovaj problem nije rešen i pitanje je vremena kada i gde će ponovo eskalirati. Zatim su kriza u Ukrajini i ruska aneksija Krima pokazali ozbiljna ograničenja Evropske unije kao aktera u globalnoj politici.

Najzad, usledila je i migrantska kriza, koju Ivan Krastev naziva primus inter pares, odnosno prvom među jednakima kada su u pitanju krize sa kojima se danas Unija suočava. Ova kriza je probudila mnoge duhove u Evropi i stvorila veoma velike rascepe i među državama članicama i unutar njih. Ona je ukazala na ozbiljnu nesposobnost Evropske unije da postigne konsenzus među državama članicama kada je u pitanju odgovor na probleme od ključne važnosti.

Sve ove krize, a naročito migrantska, pokazale su da postoji ozbiljan nedostatak soldarnosti na evropskom nivou i da nacionalni interesi u kalkulaciji evropskih političara ozbiljno odnose prevagu u odnosu na interes Unije kao celine. Problem je, međutim, znatno dublji od ponašanja političara, budući da su se oni u svom delovanju uglavnom vodili željama i sentimentima svojih

birača. Građani evropskih država su ti koji su pokazali da ne vide građane drugih članica EU kao deo svoje zajednice. Prosečan Nemačkan nije video svoj interes u tome da njegova država pomaže zaduženoj Grčkoj, isto kao što prosečan Mađar danas ne vidi zbog čega bi u njegovoj zemlji bilo smešteno više hiljada migranata samo zato što su uspeli da se dokopaju italijanske ili španske obale.

Međutim, mnogo značajnija stvar koje su ove krize uspele da postignu jeste promena unutar samih država članica, kao i legitimizacija politike koja se bazira upravo na odbacivanju ideje evropske solidarnosti. Takozvani populisti su, kako na zapadu, tako i na istoku, uglavnom uzjahali antimigrantski narativ i uz pomoć njega ostvarili značajne izbore rezultate. Međutim, oni u najvećem broju nisu promovisali panevropsku politiku protiv migracija, već su govorili protiv same Evropske unije kao zla koje je odgovorno za nekontrolisani priliv migranata. Antimigrantski populizam napravio je brak iz koristi sa evroskepticizmom, koji je uvek bio prisutan, ali nije uspevao da ozbiljnije ugrozi postojeći poredak.

U jednoj zemlji je stav protiv migracija već doveo do ozbiljnih posledica kada je u pitanju odnos prema Evropskoj uniji. Građani Velike Britanije su tesnom većinom u junu 2016. godine glasali u korist napuštanja Evropske unije, čime je jedna zemlja prvi put u istoriji pokrenula proces izlaska iz ove zajednice. Ovakva odluka britanskih građana bila je u velikoj meri izazvana otporom prema migracijama. Zagovornici napuštanja Unije su čak plašili birače novim migrantskim talasima iz budućih članica Evropske unije, kako Turske, tako i Srbije i Albanije. O migracijama su govorili i zagovornici ostanka u Uniji, poput sadašnje premijerke Tereze Mej, objašnjavajući da su se dogovorom sa Briselom pred referendum osigurali od neželjenih migracija u budućnosti.

KRIZA LIBERALNE DEMOKRATIJE

Drugi važan faktor kada je u pitanju rast antievropskih partija i pokreta u Evropskoj uniji jeste i evidentna kriza liberalne demokratije. Slični faktori doveli su do Bregzita u Velikoj Britaniji i do pobeđe Donalda Trampa na predsedničkim izborima u Sjedinjenim Državama. Razočaranje u elite, strah od migracija i globalizacije i frustracija sve većom nejednakošću između bogatih i siromašnih doveli su u Evropi do jačanja antievropskih pokreta, a u slučaju Velike Britanije i do odluke o napuštanju Unije.

Ali zbog čega strah od migracija, kao i otpor prema sopstvenim elitama, dovodi do protiviljenja samoj Evropskoj uniji? Zbog čega nam se čini da svaka ozbiljnija kriza – finansijska, spoljnopolitička ili migrantska, dovodi u pitanje evropsko jedinstvo i evropski projekat? Zbog čega, na kraju krajeva, kriza liberalne demokratije i populistička pobuna protiv elita nisu povezali građane cele Evrope u borbi za neku drugačiju Evropsku uniju, te umesto proevropske levice, u vremenu kriza jača nacionalistička, evroskeptična desnica?

Čini se da je najvažniji razlog odsustvo jedinstvenog evropskog identiteta. Nadnacionalna integracija u vidu Evropske unije očigledno nije dovoljno dobar okvir za postizanje solidarnosti. Pokazalo se da je nacionalna država i dalje najvažniji okvir u

BEZ IDILIČNE EVROPE: Svetski lideri na Samitu u Parizu

komu se razvijaju solidarnost i zajedništvo i koja za većinu ljudi predstavlja utočište od svih nuspojava globalizacije. Nasuprot obrazovanim elitama, čiji pripadnici koriste blagodeti evropskih integracija, te u velikom broju žive i rade u drugim državama članicama Unije, većina stanovništva posmatra nacionalnu državu kao svoj dom. Nacionalizam je prerano i previše naivno proglašen mrtvim.

Dezintegracija Evropske unije, koju mnogi javno ili potajno priželjkuju, neće rezultirati nekakvom idiličnom Evropom nacija u kojoj vladaju sloga i prijateljstvo među suverenim državama. Naprotiv, urušavanje Evropske unije vratilo bi točak istorije unazad ka vremenu od pre Prvog svetskog rata, u kome su ničim sputani nacionalizmi i ničim sputana suverenost nacionalnih država doveli do potpune kataklizme i brodoloma celog evropskog poretka, koji je od svetskog epicentra pretvorio Evropu u starog bolesnika i prostor za nadmetanje većih, vanevropskih sila. Nacionalizam se poslednjih godina u Evropu vraća na velika vrata i u odsustvu integrativnih mehanizama nije nemoguće da se točak istorije uistinu vrati unazad, te da francuski i nemački đaci koji su prisustvovali komemoraciji u Kompenju sutra gledaju jedni druge preko nišana na Rajni. Ovo danas deluje nemoguće i bizarno, ali je opasnost od ovog scenarija u slučaju urušavanja Evropske unije sasvim realna.

Šta onda učiniti? Raditi na jačanju zajedničkog evropskog identiteta, koji bi postepeno zamenjivao nacionalne identitete? Jačati evropske institucije, koje bi s vremenom postajale sve značajnije za građane u odnosu na države članice? Dugoročno gledano, oba. Međutim, u ovom trenutku krize važno je da se ojača narativ o Evropskoj uniji kao o mirovnom projektu, čije blagodeti znatno prevazilaze ekonomske benefite. Događaji od prošlog meseca i poruke koje su tim povodom poslate su korak na dobrom putu.

NEMAČKA

Migranti, jeftino

Rezanje socijalne države u Nemačkoj i prekarizacija rada pokrivaju se masovnim doseljavanjem nesrećnika spremnih da rade za male pare. Taj neoliberalni model polako dolazi do svojih granica – jer sve jači antimigrantski diskurs površinski je usmeren prema došljacima, a suštinski prema nepravdi kod kuće

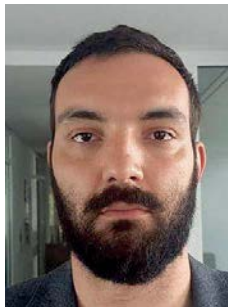
Za par dana će se u Marakešu (10. i 11. decembra) okupiti svita da potpiše Pakt o migraciji pod pokroviteljstvom UN. Tu će se uz veliku pompu zajedno naći predstavnici srećnijeg dela planete – onog gde ljudi načelno hoće da žive – i manje srećnog, onog u kojem se sedi na spakovanim koferima da bi se jednom zauvek uteklo u srećniji deo. Jer okolo padaju bombe, jer više nema države, prava, posla, dostojanstva, života.

Staviće paraf na dokument punog imena “Globalni pakt za bezbednu, uređenu i regularnu migraciju”, priznajući da je migracija “u globalizovanom svetu izvor blagostanja, inovacija i održivog razvoja”, obavezujući se da “bezbednu, uređenu i regularnu” migraciju olakšaju u “dogovoru sa privatnim sektorom” te da podstaknu “fer i etički prihvatljivo regrutovanje radne snage” u inostranstvu.

U toj će paradi čemera jedna nemačka kancelarka jeftino svojoj zemlji obezbediti dolazak sirijskih i rumunskih lekara, čije je školovanje platio neko drugi, srpskih i bosanskih negovateljica i iranskih vozača autobusa. Nije čudo da je zvanični Berlin – uz sve gundanje dela političkog spektra poslednjih sedmica – jedan od sponzora ovakvog pakta.

PERIFERIJA I POLUPERIFERIJA

Čudo je što su pakt do sada odbile srećne zemlje poput SAD, Australije, Austrije, Izraela i manje srećne poput zemalja Višegradske grupe, Bugarske, dok se, u trenutku pisanja ovog teksta, premišljaju u Italiji, Belgiji, Danskoj, Hrvatskoj... moguće da na dnu – od Nigera do Srbije – zaista svoje “blagostanje, inovacije i održivi razvoj” vide u tome što gradski prevoz u glavnom gradu kolabira jer šoferi odoše u Nemačku i Švedsku, a zakazivanje specijalističkog pregleda zahteva budističko strpljenje jer su i lekari otišli. Periferija i poluperiferija svetskog kapitalizma svoj interes prepoznaju u opskrblijanju centra jeftinom radnom snagom čime jednovremeno izvoze nezaposlenost i potencijal za pobunu protiv korumpiranih vlastodržaca.

Piše: **Nemanja Rujević**

Novinar redakcije Dojče vele na BHS jezicima

“Solidarnost”, ta moćna i potisnuta reč, u Paktu se pominje ravno triput – sva tri puta u smislu da se traži solidarnost u sprovođenju ciljeva Pakta.

Čitalac koji bi pao s Marsa mogao bi da pomisli da “blagostanje, inovacije i održivi razvoj” centra nemaju baš ništa sa propadanjem, kolonizacijom i egzodusa na periferiji. Da, recimo, bleštava promocija Ajfona nema veze sa ručicama četvorogodišnjaka koje vade kobalt u Kongu za tri dolara na dan, da milionska sponzorstva Adidasa ništa nemaju sa

švaljama koje ginu u trošnim fabrikama Bangladeša, a masne plate prevarantskih menadžera Folksvagena sa Nišlijama koje za bedne pare u memljivim halama motaju automobilske kablove.

Da, naposljetku, bombe pretežno zapadne proizvodnje nemaju veze sa masama izbeglica od kojih će najizdržljiviji – ako ih ne proguta Sredozemno more i ako im pendreci evropskih pandura ne odbiju bubrege – biti odlična jeftina radna snaga na tom istom Zapadu.

Prošle godine je firma za iznajmljivanje radne snage (inače izum da se zaobiđu radnička prava, koji je sa Zapada uvezla i Srbija) Social Bee iz Minhena preplavila nemačke gradove plakatima na kojima pokazuje slike migranata uz poruke “Ja sam izdržljiv”, “Ja sam dobar u timskom radu” i “Ja sam orijentisan ka cilju”. Poruka nemačkim poslodavcima bila je jasna – ove ljude treba zaposliti – i tu poruku nisu poslali dobri Samarićani, već komercijalni posrednici koji na tim ljudima zarađuju.

“Mnogi Nemci nisu mogli da sakriju gnev: to što žive u uređenoj zemlji i nisu morali nikuda da pešače hiljade kilometara sada ih diskvalifikuje u odnosu na one koje je život šibao, jer su takvi ‘izdržljivi?’”, napisao je o tome Saša Bojić, novinar Dojče velea. “Bilo je i onih koji su na plakatu videli i nenapisanu poruku ‘Ne samo što sam izdržljiv, nego ću biti zadovoljan i nadnicom za kakvu mnogi Nemci ne bi radili.’ No, u političkom i medijskom mejnstrimu takve primedbe se često proglašavaju sarkazmom i argumentacijom desničarskih populista, uskogрудоšću, pa i rasizmom.”

No, više od tri godine nakon što je Angela Merkel izgovorila čuveno "Možemo mi to!", odlučujući da isprva otvori granice za izbeglice, više se etiketom rasizma ili populizma ne može pobiti ogromno nezadovoljstvo građana Nemačke masovnom migracijom. Decenijama istraživanja pokazuju da je desnoekstremni potencijal Nemačke negde između pet i osam odsto. Toliko bi ljudi, izvinite zbog uproščavanja, volelo da Hitler ustane iz groba. Ali, to ne može da objasni petnaestak odsto podrške Alternativi za Nemačku, a pogotovo ne to što ubedljiva većina građana smatra da je izbeglička politika morala da bude restriktivnija te da integracija ne uspeva.

Uzmimo dve ekstremne tvrdnje. Prva: U zemlju ne bi trebalo pustiti nijednu jedinu izbeglicu, ako hoće da uđu ilegalno – pucati, jer njihovi problemi ne moraju da budu i naši problemi. Druga: U zemlju treba primiti svakog ko (hoće da) dođe jer niko ne dolazi iz obesti već iz muke.

Našlo bi se u Nemačkoj jedva nekoliko procenata ljudi koji bi potpisali prvu ili drugu izjavu. Ogromna većina je negde između, pa pitanje nije da li bi oni da se solidarišu sa izbeglicama nego – koliko bi da se solidarišu? Kako? Šta će to značiti za njih? I gde je ta prokleta solidarnost u samoj Nemačkoj kada je njima, građanima, potrebna?

STANARINE KAO TEMPIRANA BOMBA

Vratimo se u Minhen, najskuplji grad Nemačke, gde je udobno smeštena narečena firma za posredovanje izbegličke radne snage. Tamo prosečna stanarina iznosi 17 evra po kvadratnom metru (ne računajući komunalije i druge račune), što znači da život porodice u stanu od osamdesetak kvadrata sa računima staje oko 1.700 evra. Politika godinama nemušto prati dramatičnu džentrifikaciju – ono kad nastaju četvrti bogatih zbog čega nužno negde drugde, obično u predgrađu, nastaju četvrti siromašnih. Došlo se do naslova da su "stanarine nova tempirana socijalna bomba".

Zgodna je podudarnost – ne kažem da je nameravana – to što je poslednjih godina 1,5 miliona ljudi podnelo zahtev za azil u Nemačkoj, a aktuelna Savezna vlada se početkom godine dogovorila da tokom mandata izgradi 1,5 miliona državnih stanova. Kada se izbeglicama pribroje oni što su, kako beše, došli "bezbednom, uređenom i regularnom" migracijom – hoće li konačno delanje vlasti uopšte relaksirati problem sa stanovanjem? Ili će svi ti ovakvi ili onakvi migranti samo pooštriti konkurenciju? Da li je "rasistički" postaviti to pitanje? I da li je, pre svega, normalno da u bogatoj zemlji stanarine ruiraju kućne budžete ljudi koji zarađuju prosečno ili manje od toga?

Pa ipak, udarna pera štampe i mejnstrim političare daleko više zanima jačanje Alternative za Nemačku, neke vrste kolektora za nezadovoljnike, stranke čiji so-

listi ponekad koketiraju i sa rasnim teorijama i umanjuju holokaust. Kada se po nemačkim gradovima ruja okuplja da urla "Stranci napolje", malo je reći da se tome mora usprotiviti. Breme nemačke istorijske krivice toliko je da obavezuje na pojačanu budnost.

Ali nije daleko od istine najveći filozof Balkana Rambo Amadeus kada kaže da je nacionalizam tema za ljude sa platom do 300 evra (pri čemu, naravno, misli na srpske ili regionalne prilike). U tom je čitanju Alternativa za Nemačku otkrila antiizbegličku retoriku samo kao tehniku skupljanja kajmaka. Ama sablažnjavanje tom tehnikom upravo je način da se ne postavi suštinsko pitanje: kako se skupio toliki kajmak, toliko nezadovoljstvo, koje desničari kao od šale pretvaraju u glasove?

Da odgovore na to pitanje u Evropi, izgleda, nisu sposobni ni levica ni centar. Prvi jer ponegde jedva postoje ili su, kao u Nemačkoj, zarobljeni u svoje pletene džempere, biciklističke staze, bio-povrće i traženje безусловne solidarnosti sa izbeglicama od strane slojeva društva kojima je u rođenoj zemlji solidarnost uskraćena. Drugi, centristi, jer su baš oni zgazili solidarnost i socijalnu državu, prepuštajući sve veći komad javnog interesa famoznoj nevidljivoj ruci tržišta, onoj koja takoli da pomera bedu iz centra grada u predgrađe, a nevoljnike iz Sirije u Nemačku.

Odgovor na suštinsko pitanje značio bi razaranje Agende 2010, takozvane liberalizacije tržišta rada i rezanja socijalnih davanja, koju je uvela vlada tobožnjeg socijaldemokrate Gerharda Šredera, dok je njegov drugar Toni Bler radio isto u Britaniji.

Trebalo bi se zapitati zašto u bogatoj Nemačkoj skoro četvrtina ljudi (koji se u ružičastim statistikama vode kao zaposleni!) radi takozvane mini-poslove za najviše 450 evra mesečno? Zašto nedostaje 273.000 mesta u vrtićima i to samo za decu do tri godine? Zašto je sve važniji posao negovatelja tako jadno plaćen da hoće da ga rade samo Balkanci? Zašto se već srednja klasa oporezuje najvišom poreskom stopom, dok se krupnom kapitalu čine ustupci i godišnje u ofšor oazama od poreznika sakrije 17 milijardi evra?

Nesolidarnost koju je politika proizvela kod kuće nikako nije krivica došljaka u Nemačku. Naprotiv, i oni su žrtve iste neoliberalne logike nesolidarnosti iz koje izlaze vide samo pojedinačno, na prvom aerodromu ili izbegličkoj ruti. Ali se te dve nesolidarnosti hrane i proizvode treću, onu sve jaču u Evropi pa i u bogatoj Nemačkoj – nesolidarnost prema izbeglicama i migrantima, koja može da se izmetne u nešto strašno, nešto već viđeno.

Mejnstrim politika – ti centristički populistima koji sve levo i desno od sebe nazivaju populistima – izabrala je da je to ne zanima. Umesto toga, treba se dalje starati o "blagostanju, inovacijama i održivom razvoju" tako što će se crpeti mozgovi i vredne ruke sa periferije. I taj će razvoj iz perspektive kapitalističkog centra biti "održiv" sve dok se devastira samo periferija. Oni ne vide da je katastrofa već pred njihovim vratima.

Lokalni lideri i globa

Dok su se u Francuskoj izgovarale velike reči o miru, nenasilju, solidarnosti i posledicama nacionalizma, pogledi nekih od njih su besciljno lutali. Odsustvo zainteresovanosti ne iznenađuje jer su se u lokalne moćnike izgradili zahvaljujući zastrašivanju, etničkim podelama, potpirivanju i učešću u sukobima. I danas se na vlasti održavaju primenjujući iste principe

Stogodišnjica kraja Prvog svetskog rata nedavno je obeležena u Francuskoj. Gosti skupa su se poklonili milionima žrtava i pozvali na očuvanje mira, ukazujući na narastajuće globalne tenzije. Domaćin i predsednik Francuske Emanuel Makron kritikovao je neke ideologije koje, kako kaže, imaju “strašnu nameru da unište želju za mirom za koji smo se toliko borili”. Kao jedan od takvih opasnih pogleda na svet on vidi nacionalizam, nazivajući ga izdajom. Francuski predsednik je podsetio prisutne predstavnike država i političke lidere na obavezu da uvere svoje narode koliko je važno da novim generacijama predaju svet mira. Rekao je da moramo ujediniti naše nade i ne paliti plamen straha. Upozorio je na strašnu cenu koju ćemo u suprotnom platiti.

Ove reči su bile upućene svim gostima – zemljama učesnicama u Prvom svetskom ratu, Evropskoj uniji i njenim članicama, predstavnicima međunarodnih organizacija. Ispred Makrona su se našli i lideri zemalja koje pretenduju na članstvo u Evropskoj uniji i koje, makar načelno, žele da budu deo civilizovanog sveta.

Dok su se u Francuskoj izgovarale velike reči o miru, nenasilju, solidarnosti i posledicama nacionalizma, pogledi nekih od njih su besciljno lutali. To se naročito odnosi na predsednike Srbije, Crne Gore i Kosova – Aleksandra Vučića, Mila Đukanovića i Hašima Tačija. Odsustvo zainteresovanosti ne iznenađuje, jer su se u lokalne moćnike izgradili zahvaljujući zastrašivanju, etničkim podelama, potpirivanju i učešću u sukobima. I danas se na vlasti održavaju primenjujući iste principe.

STVARNA PRIMENA PRINCIPA

U Srbiji nije bilo mnogo diskusije o onome o čemu je govorio Makron. Najsnažniji utisak iz Pariza bio je raspored sedenja na tribinama. Prema mišljenju domaćih vlasti i većine medija, Hašim Tači je zauzeo mesto koje je pripadalo srpskom predsedniku. Ono je, navod-

Piše: **Sofija Mandić**

Pravnica i aktivistkinja
za ljudska prava

no, zasluženog ogromnim vojnim i civilnim žrtvama koje je Srbija podnela u Prvom svetskom ratu. Ko je odgovoran za takav propust, pitala se javnost i sam predsednik. Zatim su usledile reakcije i izvinjenja Francuske, koja je nasela na kafansku kavgu o numerisanju mesta.

Lokalni lideri su iz razumljivih razloga skrenuli pažnju sa poruka upućenih u Parizu. Ali zbog čega su na to pristali predstavnici međunarodne zajednice? Šta je sa stvarnom primenom principa o kojima je govorio Makron, gde su oni danas u politici evrop-

skih zemalja i u Srbiji?

Možda zaista postoji saglasnost da se pobednici i poraženi u Prvom ratu odreknu političkog dna koje su dotakli – zatvaranja granica, ksenofobije i omalovažavanja osnovnih vrednosti na kojima je nastala Evropska unija. Ako je tako, ključno pitanje je dokle će dosezati načela o kojima govori Makron. Da li se solidarnost i bratstvo među narodima iscrpljuju u jalovom bratstvu lidera koji se izvinjavaju jedan drugom u slučaju lične povređenosti ili ono ima potencijal za više od toga, recimo da utiče na život građana (u domaćim prilikama, među njima bi bilo i mnogo potomaka žr-

- **Predsednika Francuske možemo samo da pozovemo da, ako sebe smatra tim čovekom dobre volje, u najavljenoj poseti Srbiji, osim bratstva među liderima, otvori prostor i za obnavljanje bratstva među narodima. Ono u prvom redu znači da smo u tom odnosu ravnopravni, solidarni i da zaslužujemo isto**

lni procesi

- **U Srbiji nije bilo mnogo diskusije o onome o čemu je govorio Makron. Naj snažniji utisak iz Pariza bio je raspored sedenja na tribinama**

tava Prvog svetskog rata). Da li se novi principi protežu na geografski prostor Evrope ili će biti ograničeni na teritoriju Unije? To su pitanja na koja nismo dobili odgovor u Parizu.

“Ako mislimo da naši interesi dolaze prvi i nije nas briga za druge”, rekao je Makron, “to je izdaja svih moralnih vrednosti.” Sa ovim bi se svaki razborit čovek složio. Baš zbog toga nije preterano važno da li nas nekadašnji saveznici poštuju obezbeđujući našim političkim predstavnicima dobro mesto za sedenje. To poštovanje bismo najradije prepoznali onda kada se odlučuje o našoj sudbini, ovde i sada.

BEZ POŠTOVANJA

Evropske komšije (ili kako domaća vlast voli da ih zove – naši evropski prijatelji) dugo su u slučaju Srbije zaboravljali na moralne vrednosti o kojima govori Makron. Nisu primećivale izbore čije je osnovno sredstvo ucena i pretnja, institucionalno i fizičko nasilje. Glasnom tišinom, a ponekad i izričitom podrškom podržavaju ukidanje prava građana dekretom. Ne vide suspenziju Narodne skupštine i Ustava. I pored očiglednog stanja u medijima, za cenzuru traže dodatne dokaze. Proganjanje neistomišljenika već godinama smatraju izolovanim incidentom. Šepurenje ratnih zločinaca i nasilnih ideja u Srbiji – ne primećuju. Nema poštovanja za saveznicu Srbiju ni danas kada joj preta opasnost od dodatnog stezanja partijske omče oko tužilaštva i sudstva izmenama Ustava.

Najgore nikada nije nemoguće, lepo je primetio predsednik Francuske. Dodao je da to “najgore” može biti prevaziđeno ljudima dobre volje. Sa tim bi se svaki razborit čovek složio. Zbog toga predsednika Francuske možemo samo da pozovemo da, ako sebe smatra tim čovekom dobre volje, u najavljenoj poseti Srbiji, osim bratstva među liderima, otvori prostor i za obnavljanje bratstva među narodima. Ono u prvom redu znači da smo u tom odnosu ravnopravni, solidarni i da za služujemo isto. Neka u svojoj poseti izrazi neslaganje sa

BESCILJNA LUTANJA: Aleksandar Vučić, Milo Đukanović i Hašim Tačić

svim onim o čemu je govorio pri obeležavanju završetka rata, a što svoj puni procvat doživljava u Srbiji. Neka izrazi neslaganje sa upravljanjem strahom, nasiljem i golom dominacijom. Ako je politika nove solidarnosti Unije izgledna i stvarna, onda bi to bio minimum kome možemo da se nadamo.

Mene se to ne tiče

Šta je dovelo do toga da su solidarnost i empatija postale tuđice od kojih najčešće okrećemo glavu i zašto su nam danas toliko strane

Solidarnost i empatija su, čini mi se, poslednjih godina “najskuplje” reči u našem društvu. Najjednostavnije rečeno, solidarnost je pojam koji podrazumeva zajedničku saradnju između pojedinaca ili grupa u uslovima teških životnih okolnosti. Empatija je sposobnost da sebe stavimo u tuđu poziciju i da doživimo tuđe osećaje. Nema solidarnosti bez empatije. Gde stanuju solidarnost i empatija danas i da li ih uopšte ima?

Da li su brz život i izazovi novog vremena doveli do toga da tridesetogodišnjak ne razume baku koja od jednog dela penzije plaća račune, a od drugog lekove i koja se pita od čega će da živi celog meseca? Da li majka koja decu ispraća u srednju školu danas saoseća sa onom ženom koja je pred porođajem, a koja će za koji dan umesto plate primati tek nekoliko hiljada dinara? Da li sportista može da razume osobu koja se kreće u kolicima što na drugi sprat opštine ne može da se popne jer zgrada nema lift?

Šta je dovelo do toga da su solidarnost i empatija postale tuđice od kojih najčešće okrećemo glavu i zašto su nam danas toliko strane? Da li su jednom probuđena nada i izneverena očekivanja dovela do toga da okrećemo glave, da usput damo komentar “tako im i treba” i na kraju “mene se to ne tiče”? Šta se promenilo u poslednjih dvadeset godina i kako smo od jedinstvenog dogovora da izađemo na ulice i pobunimo se došli do toga da smo jednostavno otupeli na svakodnevne probleme?

ZBIJANJE REDOVA

Jedan od primera na kojem se jasno vidi izostanak empatije jesu oboleli od bolesti zavisnosti i lica sa problemima iz domena mentalnog zdravlja. U našem društvu prečesto se može čuti stav da ova lica ne zaslužuju previše empatije i da im se solidarnost ne treba peterano ponuditi, čak ni kroz sistem zdravstvenog osiguranja, jer se radi o licima koja su svojim postupanjem sama doprinela stanju u kojem se nalaze. Bolesti zavisnosti za mnoge naše građane jednostavno nisu bolest, već isključivo samostalno i hirovito izabran stil života. Slično je i sa pripadnicima seksualnih manjina i sa mnogim drugim manjinskim društvenim grupama. Napro-

Piše: **Vladimir Đurić**

Narodni poslanik
Pokreta centra

sto, svako ko nije deo najmasovnijeg glavnog toka, unapred je uskraćen za empatiju i solidarnost sugrađana. Prirodno je da građani suočeni sa svakodnevnim problemima od svakog svog sugrađanina očekuju zbijanje redova u glavnim društvenim tokovima i da kao problem doživljavaju svakoga ko se u tom glavnom toku ne oseća kao da mu prirodno pripada.

Mnogi kažu da su nove tehnologije i društvene mreže, kao tehnološka tekovina 21. veka, otupele oštricu. Kažu, ljudi sede u fotelji i tvituju umesto da izađu na ulice. Ne

treba se zavaravati: nove tehnologije su u domenu solidarnosti imale veliki doprinos. Danas svedočimo uspehu mnogih kampanja kroz koje se veoma uspešno sakupe sredstva za lečenje dece. Ove kampanje uspeh duguju upravno novim tehnologijama i bez njih one su ranije sprovedene na teži način. Pre će biti da je problem u cilju i veri da on može biti ostvaren. Dakle, u poverenju, a ono je kod naših građana mnogo puta izigrano. Da uporedimo, na kratko, objektivne okolnosti od pre dvadeset godina i danas. Sa ove distance, mislim da je postignut konsenzus kako je ljude pre dvadeset godina na ulice isteralo to što su nam granice bile zatvorene, što se benzin prodavao u flašama na ulici, što su se za hleb građani po ulicama otimali. Da zaključim, pre dvadeset godina ljude je na ulicu isterao očaj i težnja za nekim novim sistemom. I kredibilna nada. Konsenzus oko zajedničkog ostvarivog cilja i jasan plan za njegovo ostvarenje.

Od tada do danas, proživeli smo skoro dve decenije izneverenih očekivanja i nagomilavanja frustracija izazvanih svakodnevnim tranzicionim sastavljanjem krajeva. Mnogo je tranzicionih gubitnika. Nagomilavanje frustracija guši empatiju i traži krivce. Oni se pronalaze u svakodnevnom okruženju. Radnicima su krivi lekari, lekarima advokati, taksistima inovatori, inovatorima privrednici koji ne razumeju njihove inovacije, bankari se doživljavaju kao nezasluženi tranzicioni dobitnici, svako iole uspešan je tajkun. Većina je, naravno, kivna i na političare.

Srpski politički sistem takođe trpi zbog izostanka društvene solidarnosti. Vršioći javnih funkcija su na lošem glasu i stoga se ljudi za njih nerado kandiduju. To podstiče apstinenciju, ne samo od glasanja, već od bilo kakvog javnog angažovanja kroz politički sistem.

POLITIKA I PREDRASUDE

Teško je građane uveriti da je angažman na javnoj funkciji pre svega odraz solidarnosti koju demonstrira onaj koji je obavlja. Biti na javnoj funkciji podrazumeva i izlaganje javnosti, koja često nije dobronamerna, opravdano – jer polazi od predrasuda zasnovanih na prethodnim lošim iskustvima.

Odsustvo solidarnosti stvorilo je srpskim političkim strankama dodatni problem. Pored finansijskih muka sa kojima su njihove organizacije suočene, sveopšta nespremnost da se časni ljudi uključe u posao negovanja javnog interesa dovela je i do toga da je danas gotovo nemoguće naći dovoljno motivisane članove, aktiviste, a, nažalost, ni kandidate za vršenje javnih funkcija. Posledica je da najboljih od nas nema među vršiocima javnih funkcija, jer naši najbolji ne žele u to da ulaze. Nekada je u poslaničkim klupama Narodne skupštine, istim tim u kojima mi danas sedimo, sedeo Ivo Andrić. Danas je nezamislivo očekivati da neko takav pristane da mu se ime nađe na nekoj izbornoj listi, rame uz rame sa nekim ko nije dostojan obavljanja bilo kakve javne funkcije. Zato danas živimo i ono što nam govori rečenica: jedan od načina da loši ljudi prevagnu je i taj da dobri ljudi ne urade dovoljno ili ne urade ništa. Nalazimo se u antipolitičkoj fazi razvoja srpske demokratije: političke stranke su na lošem glasu, devastiranih finansija, osim, naravno, vladajućih stranaka. Odgovor koji društvo nudi je ohrabrujući, ali nije dovoljan. Građanski pokreti, udruženja i inicijative imaju važnu i nezamenljivu ulogu u revitalizaciji srpskog političkog sistema, jer kroz svoj rad artikulišu javni interes i podstiču uključenost u politički život društva. Ali, da bi taj interes imao priliku da bude zadovoljen, na kraju će se neko morati kandidovati na nekim izbornim listama i pokušati ući u institucije političkog sistema. To pokazuje kako antipolitika nije odgovor.

Nema razvijene demokratije bez razvijenih političkih stranaka. To je tako svuda u svetu i do toga će morati doći i srpsko društvo i njegov politički sistem. Revitalizovane i nove stranke sa razvijenim demokratskim kapacitetom, koje će konačno čuti građane koje predstavljaju, moraće da ponude odgovor do kojeg tek treba da dođemo kao društvo. Kroz njih će solidarnost građana i rad u javnom interesu dobiti pravi okvir. Rešenje je nova politička kultura. Ova potreba se oseća ne samo u Srbiji, već u celom svetu. Širom sveta građani su umorni od političkih elita koje nanovo traže svoje mesto pod suncem. Antipolitika nije srpski izum. Lake supstitute po-

ČAK NI ZA DECU: Bez saosećanja

litičkim strankama viđamo svuda u svetu. “Okupirajmo Wall Street” bio je jedan od prvih fenomena te vrste. Ipak, pokazaće se i kod nas da su ovakve inicijative kratkog trajanja, ograničene najčešće na neku lokalnu aktuelnu temu, te da uprkos svojoj velikoj vrednosti, koja se mora naglasiti, one ne mogu u potpunosti nanovo uspostaviti politički sistem iz kojeg nova solidarnost mora poteći.

Nova politička kultura mora podrazumevati političke stranke koje će najpre biti sposobne da u sebi neguju pluralizam. Stranke koje će nesaglasnoj manjini u sopstvenim redovima omogućiti da nesmetano funkcionišu i promovišu svoje stavove. Postoji jedan opšti konsenzus u društvu da su se građani jednostavno umorili od toga što se političari bave sami sobom i što su neprestano u predizbornim kampanjama. Danas je postalo potpuno normalno da kada želite da diskreditujete neku kampanju, kažete da je to politička kampanja kojom njeni inicijatori politizuju neko društveno pitanje radi sticanja političkih poena.

Sve je politika. Kada se zalažete za socijalnu pravdu, kada se borite za penzije i tvrdite da se one kao imovina ne mogu ni delimično ni trajno oduzeti, kada se zalažete za dostojne naknade majkama, sve to jeste politika. I to loša penziona i socijalna politika protiv koje se borite, jer produbljuje socijalne razlike i nepravde. I to što u društvu danas nema izražene solidarnosti i empatije jeste politika. Suština nove političke kulture je postići to da politika ne bude usko stranačka, već politika u ime građana i za građane. Nova politička kultura je i ona koja kaže da nije loše i nije za osudu ako pohvalite nešto dobro, pa makar to dolazilo i od političara sa kojima se ne slažete. Nova politička kultura kaže da je dobro da kritikujete loše politike, ali da istovremeno ponudite rešenja za koja mislite da su dobra. Kada ljudima date do znanja da vam je njihovo mišljenje važno, kao rezultat možete očekivati stavove – tiče me se i hoću da doprinesem.

PODELE

Od istorije ništa ne učimo

Samo par nedelja nakon Makronovog govora u odbranu “moralnih vrednosti” u samom srcu Francuske buknu su “Yellow Vests” (Žuti prsluci) protesti inicirani dugogodišnjim padom ekonomskog standarda

Kraj osamdesetih i početak devedesetih najavio je, pored čuvenog “kraja istorije” i zacementiranog antipolitičkog rezona da (kapitalizmu) “nema alternative”, i jednu zanimljivu lingvističku fiksaciju određenih termina. “Evropa”, na primer, znači mesto bez granica, prostor zajedništva i solidarnosti, medijum za napredak i gotovo sterilno pravilnu vladavinu prava i zaštitu sloboda. “Svet” je, kako je 1991. euforično nagovestio nedavno preminuli Džordž H. V. Buš “novi poredak (...) u kojem će principi pravde i fer pleja da štite slabije od jačih, a sloboda i humanost će postati dom naroda”. Opet, “prava” su ljudska prava, prava svih ljudi, a “sloboda” je ključno pravo, i samim tim, pripada svima.

Ovaj kupus sačinjen od politikantskih reči i raskomadanih vrednosti iz doba prosvetiteljstva pretendovao je da jednom za svagda ustoliči sve slike i prilike “zapadnog napretka” s centrom u “Evropi”. Obećavajući da je vreme plaćanja cene za slobodu i jednakost daleko iza nas, u tom predavnom dvadesetom veku, ovaj tobože postideološki imaginarijum nametnuo se kao univerzalna dogma, s pretpostavkom da će joj neprijatelji isključivo biti “spoljnji”. Ali kao i u slučaju svake druge, pa i ove “antidogmatske” dogme, urušavanje je počelo iznutra, i samo dve decenije nakon osiguranog raja Evropa se ponovo našla u paklu.

FER PLEJ

Kao i svaki poštenu “Evropljanin”, francuski predsednik Emanuel Markon adresirao je nedavno ovu “paklenu situaciju”, podražavajući apokaliptični ton u svom govoru 11. novembra u Parizu, prilikom obeležavanja stogodišnjice kraja Prvog svetskog rata. U vremenu postistine, čitava ova ceremonija možda bi se mogla bez posledica otpisati kao nevažna gozba za simulaciju politike. Čini mi se da joj, ipak, treba posvetiti više pažnje, s posebnim fokusom na govor “predsednika bogatih”, što je nadimak koji su Makronu dodelili oni “manje evropski”

Piše: **Andrea Jovanović**

Članica Kolektiva Gerusija i alumnistkinja Univerziteta Ujedinjenih nacija za rodnu jednakost

Francuzi, oni slabiji, koje “principi pravde i fer pleja” možda nisu najbolje zaštitili tokom decenija prosperiteta.

Govoreći o opasnostima koje prete da potpuno unište “Evropu” zamišljenu početkom devedesetih, Makron je potresno govorio o “starim demonima koji se vraćaju da izazovu kaos i smrt”, demonima koji podrivaju “moralne vrednosti” u temeljima “Evrope”, demonima koje je nazvao “nacionalizmom” i “sebičnošću nacija”. Objasnjavajući da je nacionalizam direktna “suprotnost patriotizmu” (pojmu od milion dolara), Markon je ne baš suptilno insinuirao da su “demoni”, izgleda, u prvom redu zaposeli američkog predsednika

Donald Trampa (u tom trenutku više zabavljenog tvitovima o kiši nego ceremoniji kojoj prisustvuje), a u drugom, premda je nagoveštaj bio suptilniji, iskusnog KGB-ovca na čelu ruske moderne imperije, Vladimira Putina, čiji poker fejs verovatno ne bi poremetilo ni doslovno učestovanje na Paradi ponosa u Tel Avivu.

Preuzimajući na sebe tradicionalno evropsku ulogu “isterivača đavola”, Makron je, međutim, pogrešio ne samo molitvu, već i mesto održavanja egzorcizma, zaposednute subjekte, ali i vrste demona s kojima se bori. Naime, prečesto je u istoriji dekadentna gospođa “Evropa” mahnilo kopala da u bližem i daljem okruženju identifikuje “neprijatelja”, dok su neke od najvećih svetskih katastrofa, od imperijalizma do Holokausta, udobno i gotovo neometano rasle u njenim liberalnim nedrima.

RUŽNO PAČE EVROPE

Opterećena potrebom da, uvek iznova, jednom za svagda konstruiše sebe i “svet” sa fiksiranim univerzalnim značenjem adekvatnim njoj samoj, “Evropa” je opet završila kao “druga Evropa”. Svi utemeljeni pojmovi evropskih vrednosti obrnuli su se naglavačke. Bezgranični prostor je postao prostor doslovno oivičen bedemima, “ljudska prava” su danas rezervisana samo za izvesne koji se smatraju “ljudima”, dok ostali nekadašnji “ljudi” svoju

ljudskost moraju dokazivati. “Zaštita sloboda” ponovo je zaštita od onih koji su naivno poverovali evropskom obećanju bratstva i sad ga traže i za sebe, pa bili to migranti ili siromašni iz ruralne Francuske, koji ovih dana u žutim prslucima okupiraju Pariz, prepoznajući da je demon koji uništava njihove živote možda ipak trenutno u Makronu, a ne isključivo u Trampu i Putinu.

Makronov govor je važan, ali ne toliko zbog karikaturnog poziva na biranje strana u predstojećem Armagedonu, koliko zbog njegove sopstvene – ignorancije. Još je gordi Hegel rekao kako od istorije učimo da od istorije ništa ne učimo, i ova ceremonijalna istorijska farsa 11. novembra zapravo govori da se ne radi o nečemu “starijom” i “zaostalom” niti o nečemu novom i strašnom, već o jednoj Evropi oduvek inherentnoj tendenciji – ignorisanju sopstvenih protivrečnosti do poslednjeg trenutka, kada one već dovoljno porastu da je mogu, iznutra, potpuno pojesti.

Liberalna Evropa vidi “desna skretanja” kao neobuzdanu stvar iz prošlosti, sebi stranog demona kojeg uprkos svim naporima nije dovoljno iskorenila, protiv koga se mora ponovo svim snagama boriti. Ono što ne vidi jeste da je “nacionalistička” Evropa oduvek bila njeno “ružno pače”, drugačije ali i dalje iz istog legla.

Zvuči apstraktno, ali se radi o svakodnevnom događajima sve više prisutnim širom evropske zajednice, koja polako postaje evropska antizajednica. Naime, samo par nedelja nakon Makronovog govora u odbranu “moralnih vrednosti” nasuprot nacionalista poput Trampa, u samom srcu Francuske buknuh su “Yellow Vests” (Žuti prsluci), protesti inicirani dugogodišnjim padom ekonomskog standarda građana/ki, dok je konkretna kapisla bila povećanje poreza na gorivo. Ovi protesti nisu samo simbolična ilustracija pomenute tendencije Evrope da ignoriše samu sebe kao uzrok problema protiv kojih se navodno bori, već su i izvanredan primer toga u kom smeru će se stvari dalje odvijati. Hoće li histerične reakcije “liberalne” Evrope stati na kraj nastajućoj “nacionalističkoj” Evropi ili će joj, kao i do sada, zapravo dati neoporezovano, gotovo besplatno gorivo?

Dok u poletu licemerne “brige za planetu” implicitno osuđuje “sebičnost” nacionalističkog Trampa što je povukao SAD iz Pariskog klimatskog sporazuma, Makron ostaje potpuno gluv na vapaje francuske radničke klase. Više je nego simptomatična izjava jednog od protestanata Žutih prsluka data “Njujork tajmsu”: “Građani traže niže poreze (goriva), a oni govore: ekologija.” Koliko li će vremena proći pre nego što se konkretna po-

treba ljudi za koliko-toliko dostojnim standardom života opet prevede u “običan narod naseda na desničarski populizam Trampa, Le Pen, Orbana, Putina... (you name it!)”, nema potrebe nagađati – vrlo brzo.

Kad napustimo ovu staru kolevku liberalne demokratske Evrope i preselimo se u njen aktualni centar ekonomske i političke moći, Nemačku, stvar deluje gotovo isto. Nakon što je najavila skoro povlačenje iz politike, Angela Merkel je dan nakon toga, na obeležavanju stogodišnjice dobijanja ženskog prava glasa u Berlinu, govorila o urgentnosti borbe za “rodnu jednakost” kao “osnovnog

problema demokratije”. Da, Angela Merkel, jedan od simbola trenutne neoliberalizacije Evrope i žustra zagovornica mera štednje, politika koje su ostavile duboko rodno obojene posledice svuda gde su primenjivane, sasvim ozbiljno govori: “Cilj je jednakost, jednakost svuda.” Činjenica da je savremena nemačka verzija Margaret Tačer u međuvremenu

PARIZ GORI: Protesti u Francuskoj zbog cena goriva

prigrllila nekada prezreni feminizam zapravo govori o njegovom porazu, a ne pobjedi.

Šta se, dakle, desilo sa fiksiranim pojmovima “evropskih vrednosti”? Nije pitanje gde su, već šta su danas u Evropi “sloboda”, “jednakost” i “solidarnost”. Ko su “ljudi”, ko su “migranti”, ko su “žene”? U krajnjoj instanci, ko su “nacionalisti”, a ko “liberali”? Svi ti termini od samog početka su opterećeni sopstvenim ograničenjima i suprotnostima, i njihov razvoj im danas samima radi o glavi. Reakcija na isključivi “nacionalizam” demonskog porekla jeste anđeoska isključivost odbrane statusa kvo. “Liberalna” Evropa vodi apstraktnu krstaške ratove, dok “nacionalisti” ostaju jedini vidljivi faktor koji zapravo uopšte govori o problemima realnog života sve većeg broja stanovnika/ca “Evrope”, (zlo)upotrebljavajući iste zarad sopstvenog dolaska i/ili održanja na vlasti.

Bez prevelikih šansi za razvoj decenijama razbijane i ubijane radikalno leve opcije, koja solidarnost shvata na temeljno drukčije načine i od liberalne i od nacionalističke “Evrope”, podeljenost će se sve više produbljivati, a situacija zaoštavati. Ovog puta se “Evropom” širi bauk liberalne ignorancije, koja kontinuirano i stabilno sve više gura “obične ljude” u sebi tobože suprotan tabor. Reakcija viteza evropskih vrednosti i ujedno “predsednika bogatih” na zahteve radničke klase može se sažeti u dominantan diskursa liberalnih lidera širom zapadnog sveta: “Proleterci svih zemalja – jebi ga.” Kriveći drugu demonsku stranu za sve sadašnje i buduće probleme, beli labud slobodne Evrope svakog jutra uopšte ne vidi da je ružno pače, u stvari, njegov sopstveni odraz u ogledalu.

Utvare eksploatacije

Pozivi na solidarnost uvek se moraju posmatrati u ključu političkih aktera koji pozivaju i onih koji su pozvani te njihovih pozicija unutar ekonomske i političke hijerarhije. Poziv stoga zvuči krajnje cinično

Komandant britanskih ekspedicionih snaga tokom Prvog svetskog rata Douglas Hejg bio je zapamćen kao inspirator bitke na Somi, od svojih trupa dobio je nadimak "kasapin", a uprkos žestokoj konkurenciji, kao jedan od najbrutalnijih britanskih vojskovođa svojom bezobzirnošću uspeo je da izazove prezir čak i poslovično bezosećajne političke elite u Velikoj Britaniji. Pa opet, upravo je Douglas Hejg (i njegova fondacija) 1921. godine bio inicijator upotrebe papirne bulke kao simbola sećanja na Prvi svetski rat (u nas je – bednom kopijom ionako cinične tradicije – za simbol 2012. godine proglašena jedna vrsta ljubičice). Dakle, Hejg je uspeo da u isto vreme bude i jedan od kreatora klanice zapadnog fronta, glavni regulator sećanja na tu klanicu, a na kraju čak i da profitira od nje jer je izvor profita njegove fondacije bila upravo distribucija i prodaja papirnih bulki. No, tako vam je to kad je za "formatiranje sećanja" od presudnog značaja hijerarhijski položaj aktera i njihova politička težina i njihov doprinos ideološkoj hegemoniji.

Ali, dugačka je senka "kasapina sa Some". I dok su oni alternativni i subverzivni modusi sećanja – primerice "Oto Diksovski" – sasvim marginalizovani, danas je, izgleda, sećanje na Prvi svetski rat sasvim efikasno i bez ostatka uokvireno upravo ovom "hejgovskom" strategijom sećanja – romantizovanom, državno poduprtom, politički servilnom i ekonomski isplativom. E, baš tu i treba tražiti razloge zbog kojih je Prvi svetski rat bio i ostao omiljeni rat te zašto je – za razliku od Drugog – sasvim kurentni politički brend. Jer upravo dubinska pastoralizacija sećanja na Veliki rat (a polako se ovaj zaboravljeni naziv vraća – valjda da bi onaj rat koji je usledio ispaao "manji") omogućava da se putem njega plasiraju servilne političke ideje. Na ceremoniji povodom stogodišnjice kraja rata, rame uz rame uz uobičajena opšta mesta iz registra praznih frazetina, našao se i Makronov i Merkelin poziv na unutarevropsku solidarnost i zajedništvo u borbi protiv rastuće desnice, rasizma i ksenofobije.

Dakle, utvara političke eksploatacije Prvog svetskog rata nije bila daleko ni ovog puta, jer se u izvesnom smislu istorija ponovila: ako je Prvi svetski rat bio onaj rat u kojem su u ime "nacionalnih interesa" stanovništva pozvana na solidarnost sa interesima političkih i eko-

Piše: **Stefan Aleksić**

Društveni istraživač i autor portala Mašina

nomskih elita, danas je poziv ponovo upućen onima sa dna (socijalne) kace, koji su pogubnim evropskim politikama štednje trajno osiromašeni i prekarizovani. A ovim su zahtevom od strane dva nesumnjiva lidera Evropske unije sada i dodatno razapeti između moralizatorskog zahteva da se solidarišu sa ugroženom političkom elitom EU i sopstvenog političkog instinkta, koji se s vremena na vreme materijalizuje u formi opasnih pobuna protiv političkih elita.

POLITIKE CINIZMA

Jer, pozivi na solidarnost uvek se moraju posmatrati u ključu političkih aktera koji pozivaju i onih koji su pozvani te njihovih pozicija unutar ekonomske i političke hijerarhije. Poziv stoga zvuči krajnje cinično: poziv na solidarnost 2018. zapravo je poziv socijalno i egzistencijalno sve nesigurnijem stanovništvu Evropske unije; poziv na političko disciplinovanje; na solidarnost sa političkom elitom koja je kumovala njihovoj pauperizaciji.

Ideološki reljef je, dakle, ostao posve nepromenjen: ono što su nekada bile fantazije o naciji-Arkadiji, zamenjene su sada fantazijama o Evropskoj uniji-Arkadiji. Naravno, ključ razumevanja privlačne moći pastoralnih slika je ono što ostaje nevidljivo: manjka solidarnosti sa milionima izbeglica koje tumaraju po izbegličkim centrima na periferiji Evrope, fali solidarnosti sa milionima osiromašenih i egzistencijalno ugroženih stanovnika Istočne Evrope, sa milionima gastarbajtera i ostalih radnika-migranata koji su na silu pretvoreni u nomade. Građansko pripadanje Evropi – facilitirano sporazumima koji nose građanskolike statusne ali su suštinski ispražnjeni sadržaja (kao što je samo administrativno pripadanje EU, pa čak i famozna Šengen zona) – zapravo skriva činjenicu posve različitih socijalnih stvarnosti, koje najviše zavise od toga da li ćete se roditi u ruralnoj Bugarskoj ili usred Pariza.

LAŽNE SOLIDARNOSTI

U Arkadiji se, međutim, pojavilo neugodno uznemirujuće podsećanje: rast desnice i autoritarnih režima demonstirao je jednu stvar više nego ostale – proizvodnja nejednakosti, nužna i neizbežna u kapitalističkim eko-

► **Fali solidarnosti sa milionima osiromašenih i egzistencijalno ugroženih stanovnika Istočne Evrope, sa milionima gastarbajtera i ostalih radnika-migranata koji su na silu pretvoreni u nomade**

nomijama, u društvima autoritarnih desnih populista znatno je olakšana, a primer iz Brazila je pokazao i da, kako je to rekao Boris Postnikov, “tržišta poskakuju od sreće” kada na izborima pobeđuju sada više ne ni samo “desničari”, već otvoreni proto-fašisti.

U isto vreme, (za sada) dominantnom političkom mišlju EU redovno izmiče veza između politika štednje, pobesnele privatizacije, opšte prekarizacije i osiromašenja stanovništva sa jedne i rasta desnice sa druge strane. Izmiče mu i činjenica da je upravo evropski politički mejstrim sasvim spreman na političko paktiranje sa desnim autokratama različitih valenci (to mi u Srbiji već odlično razumemo: jedan takav pakt osećamo na sopstvenoj koži). Na kraju, izmiče i činjenica da im je, na primer, svojevremeno zafalilo solidarnosti sa građanima Grčke kada je trebalo slomiti leđa vladi Sirize te pokazati da zajebancije neće biti sa bilo kakvim levlijim pokušajima destabilizacije dugogodišnjeg evropskog statusa kvo.

Utoliko, pročitan u ovom ključu, poziv na nekakvu

unutarevropsku solidarnost zapravo predstavlja utvaru nacije i mehanizam “lažne” solidarnosti. Sjajan mehanizam koji će siromašne pozvati na solidarnost sa bogatima, ekspropirane na solidarnost sa eksproprijatorima. No, ni ovo nije nikakav novi fenomen za nas: ideološka arhitektura izgrađena zarad “patriotske” odbrane ratnih zločinaca devedesetih sada je uspešno eksploatisana kao mehanizam potpune dominacije sadašnje kleptokratske političke elite.

No, u pitanju je paradigma politike u društvima nejednakosti: nacionalna/evropska solidarnost je pokrivač ispod kojeg ostaju sakrivene razlike, nesavladive unutrašnje tenzije i međusobne suprotstavljenosti. I izgleda da upravo na ovom talasu funkcioniše Makronov i Merkelin poziv na solidarnost – solidarnost koja treba da sakrije poražavajuće političke i ekonomske perspektive evropskog kontinenta. A želimo li da solidarnost uistinu bude politika emancipacije, ona će morati da dođe odozdo.

Ključne poruke iz Pariza

Emanuel Makron i Angela Merkel pokrenuli su trodnevni mirovni forum u Parizu u želji da podstaknu multilateralizam, koristeći kao primer iskustvo pomirenja Nemačke i Francuske

Predsednik Francuske Emanuel Makron izjavio je, otvarajući Pariski forum o miru, da stabilnost sveta ugrožavaju nacionalizam, rasizam, antisemitizam i ekstremizam, kao i izazovi povezani s ekonomijom, zaštitom životne sredine i migracijama.

Makron je ocenio da skup, kojem u sklopu obeležavanja stogodišnjice okončanja Prvog svetskog rata prisustvuju lideri 84 države, predstavlja istorijski trenutak, navodi Asošijeted pres.

“Za budućnost je važno kako će ova (današnja) slika biti tumačena – kao simbol trajnog mira među državama ili kao slika poslednjeg trenutka jedinstva pre nego što svet potone u novi haos. To samo od nas zavisi,” rekao je Makron u pozdravnom govoru. Cilj Pariskog foruma o miru je promovisanje konkretnih akcija ka miru i treba da se održava svake godine, dodao je francuski predsednik.

“Hajde da gradimo nadu umesto da se jedni prema drugima odnosimo sa strahom,” poručio je na ceremoniji obeležavanja stogodišnjice primirja u Prvom svetskom ratu u Parizu francuski predsednik Emanuel Makron. On je u govoru pred svetskim liderima zatražio da odbace nacionalizam i da se ujedine u zajedničkoj borbi za mir.

“Pobednici i pobeđeni su dugo bili u istoj žalosti i lekcija ne može biti jedan narod protiv drugih – što obavezuje sadašnje generacije

SUDBINA MIROVNOG PROJEKTA EU: Emanuel Makron, Angela Merkel, Antonio Gutereš

da misle o budućnosti i suštinskim stvarima. Krhkost mira i opasnost nacionalizma ukazuju da tragovi rata nikada nisu nestali. Stari demoni se ponovo dižu. Moramo pred našim narodima ponovo da potvrdimo svoju istinsku i ogromnu odgovornost,” poručio je Makron.

Posle Makrona obratila se nemačka kancelarka Angela Merkel i uputila molbu za saradnju i mir u svetu, takođe ocenivši da je evropski mirovni projekat posle 1945. godine ugrožen rastućim nacionalizmom i populizmom. “Ne možemo prosto stajati sa strane i gledati dok novi sukobi nastavljaju da izbijaju širom sveta,” istakla je Merkelova. Ona je kritikovala “nacionalnu prepotentnost i vojnu aroganciju” koje su dovele do “besmislenog krvoprolića” u dva svetska rata. Upozorila je da se mir ne može uzimati zdravo za gotovo i da “nedostatak komunikacije i nespremnost na kompromis” mogu da imaju smrtonosne posledice. “Vidimo da se dovodi u pitanje međunarodna saradnja, mirna rav-

noteža međusobnih interesa, čak i evropski mirovni projekat,” kazala je Angela Merkel.

Generalni sekretar UN Antonio Gutereš upozorio je na tom skupu na opasnost “geopolitičkog vrtloga”, nalik dešavanjima koja su dovela do izbijanja dva svetska rata, prenosi Frans pres. “Mnogi elementi današnjice kao da su pozajmljeni s početka 20. veka i iz tridesetih godina, što predstavlja pretanju nekog nevidljivog vrtloga,” rekao je Gutereš.

Emanuel Makron i Angela Merkel pokrenuli su trodnevni mirovni forum u Parizu u želji da podstaknu multilateralizam, koristeći kao primer iskustvo pomirenja Nemačke i Francuske.

Centralna svečanost kojom je svet obeležio 100 godina od kraja Prvog svetskog rata održana je ispred Trijumfalne kapije u Parizu, u prisustvu više od 80 šefova država i vlada zemalja učesnica rata, ali i visokih predstavnika UN i evropskih institucija.

IZVOR: BETA, RSE

Urednica dodatka: Jovana Gligorijević, **Novinarke:** Biljana Vasić, Ivana Milanović Hrašovec, **Dokumentacija:** Dragoslav Grujić, **Urednik fotografije:** Milovan Milenković, **Fotografije:** agencija FoNet i Milovan Milenković, **Grafičko oblikovanje:** Ivan Hrašovec, **Slog:** Tanja Stanković, **Lektura:** Živana Rašković, **Korektura:** Stanica Milošević

Dodatak je objavljen u nedeljniku Vreme u okviru projekta “Država i solidarnost – Pogled uprt u evropsko pravo” koji finansira Evropska unija (preko Delegacije EU u Srbiji) kroz medijski program. Objavljivanje ovog dodatka omogućeno je uz finansijsku pomoć Evropske Unije. Sadržaj dodatka odgovornost je isključivo nedeljnika Vreme i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenje Evropske unije.

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec